

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Оксана Кузьма

АРТКРИТИКА:

методичні рекомендації до курсу

(для студентів ОС «Магістр» спеціальності 035 Філологія

спеціалізації 035.01 Українська мова та література

ОП «Українська мова і література»)

Ужгород 2023

Навчально-методичний посібник підготувала:

Кузьма О.Ю. – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури

*Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету
УжНУ, протокол № 9 від 28 червня 2023 р.*

Рецензент

Балла Е.Ю. – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури;

Відповідальний за випуск

Кузьма О.Ю. – кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри української літератури

Кузьма О. Ю. Арткритика: методичні рекомендації до курсу (для студентів ОС «Магістр» спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література ОП «Українська мова і література»). Ужгород, 2023. 30 с.

З м і с т

Вступ.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	7
Критерії оцінювання.....	10
Тематика практичних занять.....	15
Самостійна робота.....	16
Додатки.....	18
Література.....	28

ВСТУП

Метою вивчення дисципліни «**Арткритика**» є аналіз питань художньої критики, вивчення основних положень української мистецької критики, творчість ключових представників арткритики, взаємозв'язків зарубіжного та національного досвіду критичної діяльності, розгляд творів сучасного мистецтва й методики арткритичного аналізу, жанрів, техніки й прийомів арткритики.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню в здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності:

- ЗК3.** Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК4.** Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК7.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

Фахові компетентності:

- ФК3.** Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки.
- ФК7.** Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.
- ФК9.** Здатність удосконалювати та розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, професійно застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної галузі: мовознавства, літературознавства, фольклористики,

перекладознавства, прикладної лінгвістики, літературної критики тощо; володіння навичками управління інформацією

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «**Українська мова і література**», вивчення навчальної дисципліни «**Арткритика**» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі	ПРН 3
Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації	ПРН 9
Доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та її обґрунтування як фахівцям, так і широкому загалу, зокрема особам, які навчаються.	ПРН 13

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни

«Арткритика»:

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Уміти використовувати арткритичні методики й технології для успішного й ефективного здійснення майбутньої професійної діяльності.	ПРН 3
Знати ключові концепції, категорії, основні поняття арткритики, які розширюють пізнання мистецького процесу, уміти застосовувати їх у процесі критичної аналітики різних мистецьких явищ.	ПРН 9
Аргументовано пояснювати сутність різних видів мистецтва, передусім художнього, його характеристичні явища, специфіку, виявляти власне критичне бачення цих явищ.	ПРН 13

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль № 1. Теоретичні засади, історія вивчення, специфіка арткритики.

Тема 1. *Вступ. Поняття арткритики. Теоретичні засади вивчення арткритики.*

Предмет і завдання курсу. Історіографія питання. Художня критика як суспільний феномен. Теоретичні засади вивчення.

Тема 2. *Історія розвитку арткритики: світовий та український контекст.*

Історія західноєвропейської художньої критики. Українська художня критика: особливості формування, історико-культурні обставини, роль літературних періодичних видань XIX і XX ст. у розвитку арткритики.

Тема 3. *Українська арткритика. Представники.*

Роль Т. Шевченка, П. Куліша, І. Франка, Лесі Українки, Миколи Євшана у творенні засад української художньої критики. Літературне відродження у 20-х рр. XX ст. й виступи критиків цього часу. М. Хвильовий, М. Зеров як новатори в арткритиці. Радянський період і роль критики як ідеологічної системи. Арткритика в часи Незалежності (Катерина Стукалова, Костянтин Дорошенко, Аліса Ложкіна, Вікторія Бурлака та ін.)

Тема 4. *Проблеми і завдання художньої критики у мистецькому процесі XXI століття.*

Мультикультурність, глобалізація, фемінізм, гендерні питання, екологічна тематика, пандемія, війна як основні концепти сучасного мистецтва. Ключові питання наукових дискусій про українське мистецтво («круглі столи», наукові семінари, формат дискусійних «панелей» тощо). Ідеї критиків-мистецтвознавців (С. Гординський, Ю. Соловій, М. Попович, Я. Гніздовський та ін.)

Тема 5. *Стилі українського мистецтва.*

Національні та світові тенденції в українському мистецтві.

Тема 6. *Твори сучасного мистецтва й методика арткритичного аналізу.*

Сучасні тренди в мистецтві. Арткритична аналітика: засади (об'єктивність, методологічний плюралізм, транскультурність), інструментарій, технологія вираження критичних суджень.

Модуль № 2. Технологія, інструментарій арткритики, специфіка творення. Особистість арткритика.

Тема 1. *Жанри арткритики. Техніка й прийоми арткритики*
Ключові жанри арткритики: оглядові статті, рецензії, творчі портери та ін. Рецензії та художні тексти, театральні вистави, твори живопису.

Тема 2. *Творча особистість як об'єкт критичного аналізу. Творчий портрет.*

Митець як об'єкт критичної аналітики. Засади й прийоми творення творчого портрету.

Тема 3. *Сучасні інформаційні ресурси з арткритики.*

Огляд ключових інформаційних ресурсів художньо-критичного спрямування (ЛітАкцент, Читомо, Буквоїд, блоги видавництв тощо).

Тема 4. *Сучасний критик та його компетентності.*

Особистість критика та його характеристики. База професійного критика-мистецтвознавця (ерудованість, володіння мовою, навички критичного мислення та комунікації, вміння презентувати себе у віртуальному просторі, володіння сторітелінговими техніками тощо).

Тема 5. *Мистецтво цифрової та віртуальної реальності.*

Віртуальна реальність як простір мистецтва. Способи самовираження у цифровій реальності. Соціальні мережі та їх роль у просування мистецьких особистостей.

Тема 6. *Створення власної арткритичної продукції.*

Арткритичні матеріали: вибір мистецької сфери для аналізу, специфіка творення, методологічні аспекти, інструментарій, ресурси для презентації власної арткритичної продукції, авторські блоги.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: залік, модульна контрольна, поточне оцінювання на заняттях; усна чи письмова відповідь на практичному занятті; презентації.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: відповіді на практичних заняттях (усне опитування, участь у дискусіях та обговореннях), презентації.

Форма модульного контролю: письмова робота

Форма підсумкового семестрового контролю: усна.

*Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти
(модуль 1)*

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модуль на контро льна робота	Сум а
T1	T2	T3	T4	T5	T6	50	100
8	8	8	10	8	8		

**Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти
(модуль 2)**

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульн а контроль на робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	50	100
10	8	8	8	8	8		

**Оцінювання окремих видів навчальної роботи з
дисципліни**

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2		
	Кількіс ть	Максим альна кількість балів (сумарн а)	Кількіс ть	Максим альна кількість балів (сумарн а)	
Практичні (семінарські) заняття	4	40	4	40	
Презентація доповіддю	3	1	10	1	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50	
Разом		100		100	

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота містить 2 описові питання із проблематики курсу (оцінка різних мистецьких явищ із точки зору арткритики). Максимальна кількість балів, які може отримати здобувач, – 50 балів (25 балів за кожне питання).

Модульний контроль є необхідним елементом модульно-рейтингової технології навчального процесу. Модульна контрольна робота з дисципліни «**Арткритика**» проводиться двічі на семестр, згідно з розкладом модульних контролів, визначених навчальною частиною в межах годин, які відведені на практичні заняття.

До модульної контрольної роботи допускаються здобувачі, які виконали всі види практичних завдань. До початку модульної контрольної роботи здобувачі мають мати поточні підсумкові бали за практичні заняття та самостійну роботу. Максимальна кількість балів одержаних під час модульної контрольної роботи становить 50 балів.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає надання відповідей на описові питання з проблематики курсу.

Перескладання підсумкового модульного контролю здобувачами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного. Позитивні оцінки з модульного циклу не підвищуються.

Здобувач вищої освіти, який не з'явився на модульну контрольну роботу або ж його модульна оцінка становить від 0 до 34 балів, зобов'язаний скласти (перескласти) модуль до

початку підсумкового контролю у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Оцінка відмінно (90-100, А) виставляється здобувачеві, який продемонстрував здібності до критичного мислення, належно обґрунтував думку, навів актуальні приклади щодо сучасного літературного процесу, зробив самостійні узагальнення, спираючись на знання програмового матеріалу, самостійно опрацьовані додаткові джерела.

Оцінка добре (82-89, В) виставляється здобувачеві, який належно розкрив тему, виявив здібності до аналізу явищ, продемонстрував знання необхідної наукової інформації, зробив самостійні узагальнення, проте припустився незначних огріхів.

Оцінка добре (74-81, С) виставляється здобувачеві, який добре розкрив тему, належно проаналізував складне явище, зробив узагальнення, але припустився помилок в аргументації думки.

Оцінка задовільно (64-73, D) виставляється здобувачеві, який розкрив тему, зробив спробу самостійного аналізу проблеми, продемонстрував задовільний рівень володіння програмовим матеріалом, але не навів сучасних прикладів для підтвердження власної думки, зробив часткові узагальнення.

Оцінка задовільно (60-63, E) виставляється здобувачеві, який частково розкрив тему, виявив слабкий рівень володіння

науковою інформацією, поверховість в аналізі явища, не зробив належних узагальнень.

Оцінка незадовільно (35-59, FX) виставляється здобувачеві, який не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання, виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.

Оцінка незадовільно (0-34, F) виставляється здобувачеві, який не виконав навчальну програму або якийсь її елемент, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання, не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

За результатами контролю знань здобувачів, дозволяється виставлення екзаменаційної оцінки (без підсумкового заліку) – «відмінно», «добре», та «задовільно». Здобувач має право підвищити оцінку, складаючи залік.

**Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами
оцінювання**

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована Шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90-100
B	Добре		82-89
C	Добре		74-81
D	Задовільно		64-73
E	Задовільно		60-63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35-59
F	Незадовільно		0-34

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	<i>Історія розвитку арткритики: світовий та український контекст.</i>	2	2
2	<i>Твори сучасного мистецтва й методика арткритичного аналізу.</i>	4	2
3.	<i>Стилі українського мистецтва.</i>	2	-
4.	<i>Жанри арткритики. Техніка й прийоми арткритики</i>	2	-
5.	<i>Сучасний критик та його компетентності.</i>	2	-
6.	<i>Творча особистість як об'єкт критичного аналізу. Творчий портрет.</i>	2	2
7.	<i>Створення власної арткритичної продукції.</i>	2	2
Разом		16	8

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин стац./заочн.
1.	Підготувати презентацію на тему «Завдання художньої критики у мистецькому процесі ХХІ століття»	20/26
2.	Підготувати презентацію на тему «Арткритика: сучасні інформаційні ресурси»	20/40
3.	Підготувати інформацію про те, яким повинен бути сучасний арткритик (до 5 друк.ст.)	10/20
4.	Написати рецензії обсягом до 3 др.ст. на: 1. книжку українського автора (2020- 2023 року видання) 2. виставу одного із регіональних театрів 3. український кінопродукт (серіал/фільм) останніх п'яти років	30/30
	Разом	80/106

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Підготувати власні критичні матеріали в *жанрі рецензії на твори сучасної української літератури, зарубіжної літератури*, а також написання *відгуку на переглянуті кінострічки* допоможе орієнтовна схема, подана нижче:

СХЕМА РЕЦЕНЗІЇ¹

АВТОР.....

ВИДАВНИЦТВО.....

РІК ВИДАННЯ, КІЛЬКІСТЬ СТОРІНОК.....

ЖАНР.....

ТЕМА.....

ЧОМУ Я ЧИТАЮ ЦЮ КНИГУ.....

ЦЯ КНИГА НАДИХНУЛА МЕНЕ НА.....

ОЦІНІТЬ КНИГУ ЗА КРИТЕРІЯМИ (можна використовувати наліпки із різним емоційним навантаженням або використовувати 10-бальну систему)

Тема

Сюжет

Персонажі

Мова ти стиль

Легкість читання

Дизайн книги

МІЙ ВІДГУК.....

Я ПОРАДИВ / -ЛА Б ЦЮ КНИГУ/ФІЛЬМ.....

¹ Формат використано із видання: ПРОЧИТАНЕ: Читай. Записуй. Запам'ятовуй. Київ: Пабулум, 2018. 208 с.

ДОДАТКИ

Сучасна критикиня **Тетяна Трофименко** радить, як правильно писати **рецензії** на художні твори.

«Отож, **рецензія є більш ґрунтовним жанром**, де на перший план виходить **аналітика**. Далі ми говоритимемо про рецензію саме як жанр літературної критики, розуміючи під цим поняттям публікацію, що містить літературознавчий розгляд і оцінку певного художнього тексту, розраховану на широку аудиторію читачів (слово «читач» тут ключове – не обмежуємо аудиторію фаховою спільнотою, але й не розраховуємо на громадян, які востаннє тримали в руках книжку в 6 класі)».

Хороша рецензія має бути:

- ✓ **актуальною** – літературна критика працює з текстами, які ввійшли в літературний обіг нещодавно; звісно, ви можете написати рецензію на книжку, яка побачила світ декілька років тому, але щоб її взяли до публікації, необхідна публічна заява Оксани Забужко щодо непроминальної вартості цієї книжки;
- ✓ **суб'єктивною** – людей цікавлять особисті враження та яскраво сформульована оцінка, а не стримане озвучування загальників;
- ✓ **об'єктивною**, адже критик – не ротвейлер, який вчеплюється в когось раз і назавжди; якщо наступний твір цього автора кращий за попередній, відзначте це;

- ✓ **поміркованого обсягу** – 5-6 тисяч знаків цілком достатньо; можна розігнатися й до 10, якщо ви точно знаєте, яку думку хочете донести і маєте чим її ілюструвати.

Критерії якості рецензії зумовлюються

- ✓ **здатністю викликати зацікавлення** – тут першочергову роль відіграють заголовок та підзаголовок чи лід; на жаль, мистецтво заголовка дається людині від народження або з'являється в жахливих муках прокачування (я була в шоці від одноманітності заголовків своїх рецензій, коли побачила зміст книжки #колололітературне); утім, якщо ви не можете вигадати нічого цікавішого, ніж «Новий роман Гаськи Шиян», допишіть принаймні «Любов на лінії фронту» чи «Невже вона його дочекається?!»;
- ✓ **наявністю власної ідеї** – власне, якщо після прочитання книжки у вас її не виникло, не пишіть рецензії; напишіть огляд, відгук або запиляйте відеобложек, зазначаючи «ммм, цей роман Кідрука цілком ок» або «нууу, «Твердиня» була краща!»; хороша ідея формулюється одним складносурядним реченням, а вже потім втілюється в більший текст;
- ✓ **умінням донести її до читача** – тут важливо не забувати, хто ваша аудиторія та говорити зрозумілою людям мовою; у цій справі незамінним є редактор видання – він (вона) знає, яку цитату варто винести на початок, а яку викреслити; головним же критерієм успішності на сьогодні є кількість переглядів публікації – якщо їх буде мало, вам можуть більше і не запропонувати співпраці; але це не страшно – багато хто працює для майбутньої слави, сучасники ніколи не розуміли

геніїв...

- ✓ **аргументованістю** – не можна просто заявити «цей текст – найкраще, що було написано в українській літературі протягом останнього десятиріччя!» чи «провальнішого роману я ще ніколи не читала»; такі твердження слід підкріпити вагомими для вас, а в ідеалі для читачів доказами;
- ✓ **здатністю надихати**, що може бути двох видів: позитивною, коли, прочитавши вашу рецензію, людина говорить «о, Трофименко тролить, треба брати» або негативною: «о, Трофименко тролить, не витрачатиму часу і грошей»; найбільша похвала для критика = «ваша рецензія цікавіша за книжку!»;
- ✓ **оригінальністю** – якщо ви скажете про книжку те, що вже сказали декілька разів до вас, читач буде не задоволений; тому не повторюйте очевидних і вже озвучених речей; устигайте написати одним із перших або гугліть рецензії колег, аби не повторюватись; у вас же є ідея? от і розвивайте її!
- ✓ **грамотністю** – пам'ятайте, що більшість видань не мають у штаті коректора, тому всі ваші граматичні помилки, пропущені тавтології чи, не дай Боже, пунктуаційні й орфографічні помилки читачі відразу помітять, а особливо агресивні грамар-наці занотують їх в особливий допис і підкочуватимуть очі, мовляв, «як може щось говорити про літературу людина, яка відокремлює комою слово принаймні...»; разом із тим трапляється й інше: на деяких

порталах ваш текст несподівано відредагують, причому так, що коми після принаймні будуть не ваші! тут важливо стежити;

- ✓ **відповідністю фактам** – якщо ви дуже ерудована особа, то можете, звісно, не перевіряти, як звалося місто, у якому народився іноземний автор на початку ХХ століття, але принципи «ну це й так ясно» чи «я й так пам'ятаю» зазвичай не спрацьовують; крім того, вас читатиме фанклуб письменника, де кожен знає, якого року було опубліковано його першу збірку і яким накладом...

Посилання на матеріал: ***Трофименко Тетяна. Як не треба писати рецензії. Конспект лекції.***

<http://litakcent.com/2020/03/16/yak-ne-treba-pisati-retsenziyi/>

Богдана Романцова. Як бажано писати про перекладну літературу. Конспект лекції

<http://litakcent.com/2020/01/29/yak-bazhano-pisati-pro-perekladnu-literaturu-konspekt-lektsiyi/>

Рецензія – це жанр літературної критики, і тут кожне слово важить. «Критика» передбачає, власне, критичність, **оцінковість** такого тексту. «Жанр» означає, що рецензія підкоряється певним правилам, тобто її не можна писати, як серденько підказує і муза надиктовує. «Літературна» – тобто така, що **стосується літератури**, грає на літературному полі й існує задля літератури. Літературна критика важлива, адже вона виконує низку **функцій**: від просіювання текстів крізь дрібне критичне сито, аби лишилися найміцніші й читач не витрачав власний час на відбір, до рекомендацій авторам, в який бік варто рухатися. Втім, аби на твій текст звернув увагу читач та автор, він має бути **якісним**. Як то кажуть, «Лікарю, спочатку вилікуй себе сам!».

Які ж ознаки хорошої рецензії?

Хороша рецензія критична, тобто у фокусі автора не переказування сюжету, а оцінка тексту як естетичного продукту. Докладно переказувати книжку немає сенсу, однак варто окреслити головну **сюжетну лінію**, основний **конфлікт**, представити **героїв**, а далі – хай читач уже самотужки долає опір тексту. Деталі та конкретні епізоди варто вводити тоді, коли вони ілюструватимуть вашу тезу, а не заради обсягу статті. Особливо обережним слід бути із книжками, які збирається читати більшість, як-от із серією про Гаррі Поттера. У такому випадку уникайте спойлерів або хоча б попереджайте про них, якщо не хочете одного дня перестріти на вулиці натовп розлючених школярів, які вигукують у ваш бік «Авада Кедавра!». Пам'ятайте, що рецензія **не є оглядом**, це тлумачення, оцінка, аналіз, нова ідея прочитання, а не переказ чи переспів. Рецензія також **не є літературознавчим дослідженням**, тобто в ній не повинно бути складної термінології, безлічі покликань на серйозні праці, що їх вивчають на третьому курсі філологічного факультету, і шизофренічного займенника «ми», навіть якщо ви писали рецензію разом зі своїм котом.

Різнобічна, тобто розглядає стиль, жанрові особливості, авторські меседжи та чимало інших категорій тексту. Якщо ви зосередитися винятково на жанрі, читач не зрозуміє, як саме ця книжка «зроблена». Якщо ж писатимете лише про стиль, не буде зрозуміло, на кого вона орієнтована і якій аудиторії підходить. Уявіть, що твір – це картинка у форматі VR, а на вас – окуляри віртуальної реальності. Розглядайте текст з усіх сторін. І не пишть рецензій, що складатимуться винятково зі стилістичних і граматичних помилок автора, ви ж журналіст(ка), критик(иня), а не грамарнаци. Пам'ятайте, що йдеться про рецензію на перекладний текст, а не на оригінал, і це ускладнює оцінювання його стилістичних аспектів.

ороша рецензія вписує твір у літературний процес

Жоден текст не існує відокремлено у вакуумі, ніби легендарний кінь. Навіть якщо видавець переконає, що це перший у світі роман-мозаїка або перший текст-шоу, єдиний у своєму роді постапокаліпсис із присмаком драми абсурду – не вірте! Ніщо не постає із безмірної, пустої і дикої площини, тексти проростають поступово, ніби картопля на Марсі у романі Енді Вейра. Простежте історію: з чиеї шинелі виборсується автор, на кого він схожий стилістично, кого ставить в епіграф. Якщо з твору не видно, вам можуть допомогти інтерв'ю з ним, статті та інші матеріали. Втім, ніколи не вірте авторові до кінця, часто він каже, що не любить саме того, в кого багато запозичив. Кожен письменник має шанс стати символічним вбивцею своїх літературних батьків.

Хороша рецензія зважає на рецепцію твору (!)

Якщо ви читаєте свіжий перекладний твір, маєте знати, **що про нього писали** на шпальтах закордонних видань. Геть не обов'язково погоджуватися із твердженнями та оцінками інших критиків, понад те, я раджу читати чужу критику тільки тоді, коли ви вже прочитали книжку і навіть написали основну частину рецензії, аби око не замилювалося і ви не підпадали під вплив таких голосних назв, як «The New Yorker», «The Guardian», «American Book Review». Однак у рецензії все ж варто **подати різні точки зору**, особливо якщо йдеться про статтю для фахового видання. Також, пишучи рецензію на перекладні тексти, з'ясуйте, як книжку сприйняли звичайні споживачі, що мешкають у «країні оригіналу». І тут ваш найліпший друг – соціальна мережа

«Goodreads», куди мільйони людей приходять поділитися думками, похизуватися власною ерудицією і просто засвідчити: я це дочитав.

А ще хороша рецензія є діалогом – і з автором, і з читачем, і з собою

Не будьте по-просвітницьки монологічними, лишайте читачеві простір для думки, не говоріть із читачами, як з дітьми, яким варто нагадати, хто тут головний і хто музику замовляє. Культурна журналістика – це теніс, а не сквош, ваша аудиторія – партнер, а не стінка, в яку треба гатити тезами й фактами.

Хороша рецензія, як правило, написана **з гумором**, іронією, однак не сарказмом. Саме гумор робить статтю легкою і читабельною, тож іронізуйте, грайтеся зі словами, жартуйте, ніби востаннє.

Хороша рецензія є читабельною

Наші думки видаються нам легкими і прозорими, але часто на письмі мають заплутаний і непереконливий вигляд, ніби статтю написав Гегель, а не хороший літературний критик. Якщо хочете перевірити, чи розуміє ваші ідеї бодай хтось, крім вас, **дайте прочитати рецензію людині, близькій до вашої аудиторії**.

Крім того, корисно відкласти вже готову статтю на кілька днів, а згодом повернутися до неї, коли текст «подихав», ніби відкорковане вино. *Пам'ятайте: хороший критик мусить добре писати, бо літературна критика — це насамперед цікаві статті, які легко читаються.* І це, до речі, відрізняє критика від академічного літературознавця, змушеного постійно прикриватися формульними громіздкими конструкціями, шизофренічним «ми» та іншими особливостями невблаганної наукової мови.

Хороша рецензія аналітична

Хороший критик уміє аналізувати тексти, бачити внутрішні зв'язки, що пронизують літературний процес, ніби невидимі, але дуже міцні нитки. **Хороший критик – ще й хороший логік**, що там не казали б про гуманітаріїв люди, які ніколи не відчували того щастя, коли надсилаєш редакторові готову рецензію.

Хороша рецензія структурно продумана

Звісно, рецензія – не есей з academic writing, але це й не хаотичне перескакування з однієї ідеї на іншу. Розвивайте думку, аж поки

вона не прийде до логічного завершення, а далі переходьте до наступної.

Не є close reading, тобто докладним, вдумливим, повільним прочитанням аж до розкладання тексту на найдрібніші елементи. Іноді автори так захоплюються самим письмом і так глибоко пірнають у текст, що все закінчується неймовірно докладним аналізом першого абзацу. Однак рецензія – все ж не дисертація, її **мета – дати загальну картину**, а не запропонувати прискіпливе прочитання одного-єдиного епізоду. Особливо часто таке трапляється із перекладними текстами: критик розібрався у реаліях, описаних у книжці, занурився в історію побуту певної країни, археологічно закопався у нові знання, як Мішель Фуко в найкращі роки, – і так не випірнув назовні. Тож замість цілісної цікавої рецензії читач вдовольняється кількома блискучими фрагментами про кілька блискучих абзаців.

Можна сказати, що критик – лоцман в океані текстів, головний верблюд у пустелі книжкового ринку. А ще **критик — професійний читач**, який може запропонувати цікаву інтерпретацію, подивитися на текст під геть неочікуваним кутом, але це не означає, ніби він претендує на інтерпретативну монополію: розумій складні романи так, як я, або читай лише розважальну літературу. Навпаки: що більше переконливих інтерпретацій, то цікавішою є книжка. Та й **авторське розуміння і бачення власного тексту — лише одне з багатьох**. Чому ж так складно працювати із перекладною літературою? **Перша ймовірна проблема – пізній український переклад**. Рецензія на український переклад може вийти, коли у просторі давно функціонує російський, світ побачили десятки російськомовних рецензій і сотні відгуків на «Гудрідз». Досі чимало читачів не чекають на українську версію і не читають мовою оригіналу, натомість намагаються скачати – бажано безкоштовно – російський переклад з інтернету. Все це формує навколо книжки надтекстовий ореол і зумовлює її сприйняття ще до того, як вийшла українська рецензія. Тож ви заздалегідь пливете або проти течії, або за нею, залежно від того, чи відповідає ваша оцінка вже наявним, чи ні. Втім, те саме можна сказати й про англомовні рецензії, які напевне з'являться раніше за вашу.

Друга проблема – відверто поганий переклад, який трапляється і у великих видавництвах (частіше), і в малих (і таке буває). Немає такого геніального оригіналу, який неможливо зіпсувати. Іноді жахливо написана, на думку критика, книжка виявляється просто жахливо перекладеною і тоді складно проаналізувати стилістичний рівень вправності самого автора. А іноді критик шпортається через текст і впевнено й несправедливо засуджує перекладача, який просто передав особливості оригіналу. І навіть якщо ви знаєте мову оригіналу, цього знання може не вистачити для того, аби зрозуміти всі стилістичні нюанси та відтінки тексту.

Ви, ймовірно, поза контекстом. Третя особливість роботи із перекладними текстами – перебування поза контекстом, на що приречений український критик. Наскільки добре ви не знали б літературу певного регіону, якісь нюанси, очевидні читачам «країни оригіналу», пройдуть повз. Понад те, майже завжди знайдеться соціальна група, яка відчитає те, чого ви не помітили, про що не знали або чому не надали жодного значення. Наприклад, медієвіст побачить у текстах Умберто Еко відчутно більше, ніж читач, який не цікавиться історією християнських орденів. Чи означає це, що рецензія другого буде гіршою за відгук першого? Аж ніяк, однак варто пам'ятати про різні шари й акценти в інтерпретації тексту. Звісно, жодна хороша книжка не спрямована лише на громадян певної країни або представників певної групи, бо ж по-справжньому великий текст резонуватиме в кожному епоху.

Стежте за ринком і літпроцесом – вони підкажуть, що зараз у фокусі

Підпишіться на розмаїті літературні медіа, наприклад, на сповіщення від ЛітАкценту. Слід стежити й за українським видавничим ринком, і за ринком країни, з мови якої зроблено переклад. Тільки так ви розумітимете температуру в палаті і зможете вписати текст у літературний контекст. Критик мусить зважати на літпроцес, бо не встигнеш озирнутися, а Джуліан Барнз опублікував новий автобіографічний роман, Букер розширив територіальні кордони, а Нобелівка стала темою жовтої преси на два місяці. У нас така сфера, що тільки-но відвернешся, хтось невчасно помре – і тепер треба про нього чимало написати. Проблема з чужими ринками та перекладною літературою полягає ще й у тому, що ми не завжди у контексті всіх літературних новин.

Якщо щось відбувається у житті Сергія Жадана, про це в курсі всі, просто тому що Жадан – важлива постать нашого медіапростору. А що сталося за останній рік з Арундатою Рой, букерівською лауреаткою та почесною гостею цьогорічного Форуму видавців, ми не знаємо, попри те, що вона авторитетна й відома в усьому світі. **Аби закріпитися у літкритиці, мусите постійно тримати руку на пульсі перекладів і стежити за тим, що з'являється й де.**

У рецензії **не забувайте про базові, основні пункти**, без яких вона може перетворитися на відгук чи уривок з літературного огляду. Я б назвала такі: загальна картина літпроцесу цього регіону/періоду/напрямку, особливо якщо йдеться про перекладну прозу і віддалений контекст. Друге: про що йдеться, однак не варто захоплюватися переказуванням сюжету. Третє: чиї тексти нагадує проаналізований, звідки твір проростає. Четверте: на кого книжка розрахована, який в неї читач і на полі якого жанру триває гра. Важливо донести власні враження та ідеї і конструктивну (!) критику. Після прочитання вашого тексту читач має усвідомити, чи потрібна йому ця книжка, чи варто на неї витратити гроші і чи зможе він отримати естетичне або інше задоволення від читання.

ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Наєнко М. Історія українського літературознавства і критики: навч. посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2010. 520 с.

Допоміжна література

1. Арнольд Д. Коротка книжка про мистецтво. Київ: Фабула, 2022. 192 с.
2. Бьорд М. 100 ідей. Що змінили мистецтво. Київ: ArtHuss, 2019. 216 с.
3. Головненко А. Театральна критика: вид, що зникає
URL:<http://m.tyzhden.ua/publication/210778>.
4. Гром'як Р. Історія української літературної критики (від початків до кінця ХІХ ст.). Тернопіль, 1999.
5. Гундорова Т. Майдан як симптом: травма, рана і крипта. Критика. 2014.
URL:<https://krytyka.com/ua/articles/maydan-yak-symptomtravma-rana-i-krypta>
6. Клочко Д. 65 українських шедеврів. Визнані й неявні. Київ: ArtHuss, 2022. 244 с.
7. Левченко І. Голокост і література: тексти як свідчення доби. *Читомо*. 2016. URL:<http://surl.li/echut>.
8. Літературна дефіляда. Сучасна українська критика про сучасну українську літературу. Київ, 2012.
9. Ложкіна А. Перманентна революція. Мистецтво України ХХ – початку ХХІ століття. Київ: ArtHuss, 2019. 554 с.
10. Магдиш І. Ар-Нуво. Стилі українського мистецтва ХХ століття. Київ: Портал, 2022. 120 с.
11. Маєр Д. WORKFLOW. Практичний посібник до творчого процесу. Київ: ArtHuss, 2022. 304 с.
12. Мистецтво без критики? Нотатки про поточний стан справ у світовій та вітчизняній арт-критиці
URL:<https://artukraine.com.ua/ukr/a/iskusstvo-bez-kritiki-zametki-o-tekuschaem-polozhenii-del-v-mirovoy-i-otechestvennoy-art-kritike/>
13. Мочарник І. Літературна критика, або Як тримати в тонусі українську книжку
URL:
<http://archive.chytomo.com/news/literaturna-kritika-abo-yak-trimati-v-tonusiukraiinsku-knizhku>

14. Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-ті – поч. 1970-х років). Київ, 2010. URL: www.litakcent.com
15. Пиши сильно: практичні вправи, поради, теорія. Київ: Пабулум, 2017. 240 с.
16. Портрет арткритика *Збруч* URL:<https://zbruc.eu/node/83764>
10. ПРОЧИТАНЕ: Читай. Записуй. Запам'ятовуй. Київ: Пабулум, 2018. 208 с.
11. Пугач Д. Літературна критика майбутнього URL:<http://litakcent.com/2017/11/21/literaturnakritika-maybutnogo/>.
12. Пухонська О. Поза межами бою. Дискурс війни в сучасній літературі. Discursus. 2022. 288 с.
13. Романцова Б. Як бажано писати про перекладну літературу. Конспект лекції URL: <http://litakcent.com/2020/01/29/yak-bazhano-pisati-pro-perekladnu-literaturu-konspekt-lektsiyi/>
14. Святослав Гординський про мистецтво: збірник статей / упоряд. Х. Береговська. Львів: Апріорі, 2015. 1024 с.
15. Слапчук В. Війна як дискурс. *ЛітАкцент*. URL: <http://litakcent.com/2015/02/17/vijna-jak-dyskurs/>.
16. Стельмащук Г. Критика на критику: проблеми і завдання художньої критики у мистецькому процесі ХХІ століття *Мистецтвознавчий автограф*. Вип. 6-8. Львів: ЛНАМ. 2013. С. 48-75.
17. Тейлор К. Мистецтво під ключ. Менеджмент і маркетинг культури. Київ: ArtHuss, 2021. 228 с.
18. Трофименко Т. #окололітературне: усе, що ви хотіли знати про сучасну українську літературу. Харків: Віват, 2019. 288 с.
19. Трофименко Тетяна. Як не треба писати рецензії. Конспект лекції. URL: <http://litakcent.com/2020/03/16/yak-ne-treba-pisati-retsenziyi/>
20. Улюра Г. 365. Книжка на кожен день, щоб справляти враження культурної людини. Київ: ArtHuss, 2018. 480 с.
21. Фартінг С. Історія мистецтва. Від найдавніших часів до сьогодення. Київ: Vivat, 2019. 576 с.
22. РЕСвізити: антологія письменницьких голосів. Книга перша / Тетяна Терен; світлини Олександра Хоменка. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 280 с.

23. REСвізити: антологія письменницьких голосів. Книга друга / Тетяна Терен; світлини Олександра Хоменка. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 264 с.
24. REСвізити: антологія письменницьких голосів. Книга третя / Тетяна Терен; світлини Олександра Хоменка. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 296 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Електронний репозитарій ДВНЗ «Ужгородський національний університет») URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/home.jsp?locale=uk>
2. Наукова електронна бібліотека Національної бібліотеки ім. В.Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Сайт Львівської ННБУ ім. В. Стефаника URL:<http://aleph.lsl.lviv.ua:8991/F>
4. Портал «ЛітАкцент» <https://litakcent.online/>
5. Сайт «Буквоїд» <http://bukvoid.com.ua/>
6. Сайт «Читомо» <https://chytomo.com/novy-ny/>